

Tüketim Toplumunda Kusursuzlaş(tır)ma Ayinlerinin Kurbanı Olarak Beden (*)

Ayşula KURT (**)

Öz: Modernliğin farklı evresinde beden ve bedene yönelik müdahaleler çokça söz edilen toplumsal olgular arasında yer almaktadır. Adeta bir yapboz oyununa tabi tutularak, estetik ve cerrahi müdahalelerle sürekli şekillendirilen beden toplumsal olarak tüketim toplumun hazcı yapısıyla yeniden inşa edilmektedir. Beden, modernliğin klasik evresinden farklı olarak, tüketim kültüründe estetikleştirilerek görselleştirilmektedir. Beden, görsel kültürün ticari kaygılarıyla nesneleştirilirken, gündelik hayatın tıbbi söylemlerle işgal edilmesi bedene yönelik müdahaleleri sağlıklı ilişkilendirilmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Akılcılaşmayla büyüü bozulan dünyamızın, yapay kutsallıklarla yeniden büyülenme ihtiyacı; bedene yönelik müdahalelerin kusursuzlaş(tır)ma ayinleri olarak okunabileceğini düşündürmektedir. Bu makale, bedenin tüketim toplumundaki kutsanmış konumuna atıfta bulunarak, modernliğin farklı evresinde, bedene müdahalenin “kusursuzlaş(tır)ma ayinleri” olarak kavramsallaştırmasını incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tüketim Toplumu, Modernlik, Postmodernlik, Kusursuzlaş(tır)ma Ayinleri, Beden

Body as the Victim of the Perfection(ing) Rituals in the Consumption Society

Abstract: Body and the interventions against the body are among the social cases mentioned frequently in the different phases of modernity. The body, which -as if a puzzle- is constantly reshaped with easthetical and surgical interventions, is rebuilt with the hedonist form of the consumption society. Different from the classic phase of the modernity, body is visualized with an easthetical perspective in the consumption culture. While the body is objectified with the commercial concerns of the visual culture, as the daily life is invaded with medical discourses, the interventions against the body are both correlated and justified with health and wellbeing. The need to glamorize our world –which is spoiled with the rationalism-with artificial sanctities, leads interventions against the body be regarded as the perfection(ing) rituals. This article makes a reference to the sacred status of the body within the consumption society and it aims to analyze the “perfection(ing) rituals” as the body intervention concept.

Keywords: Consumption Society, Modernity, Postmodernity, Perfection(ing) Rituals, Body

*) Bu makale, 7-8 Mayıs 2015 tarihlerinde Atatürk Üniversitesi’nde düzenlenen “Uluslararası Oyun ve Oyuncak Sempozyum” unda sunulan “Bedene Bürünmüş Bir Oyuncak: Tüketim Toplumun Yetişkin Bebeği Barbie” başlığıyla sunulan bildirinin teorik zemini üzerine inşa edilmiştir.

**) Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, (e-posta: aysulakurt@ktu.edu.tr)

Makale Geliş Tarihi: 10.03.2016
Makale Kabul Tarihi: 23.12.2016

I. Giriş

Modernlik en temel anlamda bireysel ve toplumsal olarak kutsallıklardan kopuşun temsilcisi aklın, rasyonelleşme çağının ürünüdür. Toplumsal bir söylem biçimi olarak modernlik öylesine geri döndürülemez bir kopuş sağlamıştır ki, rasyonelleşmenin sınırları gündelik yaşamı içine alacak şekilde genişlerken, içine aldığı her şeyi de beraberinde değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Modernliğin değiştirme ve dönüştürme süreci, toplumsal pratiklerde yansımış, bireysel ve toplumsal yaşamın bütünü rasyonelleştirerek denetim ve disiplin altına almıştır. Postmodern dönemde modernliğin bireyselleştirdiği yaşam, artık tüketim kültürünün hedef olarak gösterdiği haz ve mutluluk öğeleri etrafında şekillenen modernlik sürecinin farklı bir evresidir. Modern-postmodern arasındaki süreklilik ve kopuşların deneyimlenme alanı olarak tüketim toplumu, söz konusu öğelerin etkinlik alanı olarak belirmektedir. Bu nedenle modernliğin toplumsal pratiklere yansımaları postmodern dönemde gündelik yaşamın rasyonelleştirilen ve bireyselleştirilen kurumsal görünümü üzerinden okunabilir. Modernlik akıl ve rasyonelleşmenin kuralları gereğince hayatın çeşitli alanlarında etkinlik gösterirken bu alanlarda denetim ve disiplin sağlama işlevini de yerine getirmektedir. Söz konusu alanlardan biri olarak tarihsel süreçte hemen hemen her toplumda bir şekilde kontrol edilme kaygısı güdülen beden, gündelik yaşamda da önem arz etmektedir. Beden, sağlığın gündelik yaşam stratejilerine iliştilen bir tür takıntı haline getirilmesiyle daha fazla müdahaleye açık ve meşru bir alan olarak görülmeye başlanmıştır.

Gündelik yaşamda bireylerin ontolojik alan işgalleri bedenleriyle gerçekleşir. Bu anlamda bedenin disipline edilmesi bireyin disipline edilmesi ve denetlenmesini işlevini yerine getirir. Tüketim toplumunda bedenin şekillendirilip disiplin altına alınması çeşitli pratikler yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu pratiklerin toplumsal görünümü olarak spor, güzellik endüstrisi içerisinde kozmetik, diet, estetik ameliyatlar, tıbbi ve cerrahi müdahaleler gibi modernliğin klasik evresinden farklı olarak günümüz tüketim toplumu koşullarında rasyonelleşmenin tezahürlerinden biri olarak *gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi* ve *estetikleştirilmesiyle* sağlık ve estetikle ilişkilendirilerek yeniden üretilmektedir. Toplumsal pratiklerde görünüm arz eden bu olgunun sacayaklarından biri de zamanlı gitmelere¹ karşı açılan savaştır. Bu durum, ölüme yaklaşıldığının bedensel göstergelerinden yaşlılığın tüm belirtilerinin bertaraf edilmesi için açılan topyekûn bir savaş halidir.

¹ “Zamansız gitmek” deyiimi yaşlılık evresini geçirmeden genç yaşta gelen ölüm vakalarında kullanılan bir deyimdir. Yaşlılık, bu anlamıyla ölüm ile özdeşleştirilen bir evredir. Yukarıda kullanılan “zamanlı gitmek” benzetmesi ise metaforik olarak ölümlü özdeşleştirilen yaşlılık döneminde gerçekleşen ölümlere ilişkin kullanılmıştır. Bu anlamda zamanlı gitmelere karşı açılan savaş da ölümün ötelenmesini sembolize etmektedir.

Bu makalenin konusu kutsallığı ve dünyeviliği bir madalyonun iki yüzü olarak bünyesinde bulunduran beden ve bedene yönelik estetik kaygı taşıyan müdahalelere yöneliktir. Sağlıklı yaşam telkinleri altında her bireyin birer sağlık uzmanıymışçasına kendi eylemlerine yön verme çabasının uygulama alanı olarak beden, bir yapboz oyununa tabi tutulmaktadır. Modernliğin bütüncül, disiplin edici kurumlarından farklı olarak; modernliğin farklı evresinde tüketim kültürünün etkisi altındaki bireylerin her biri kendi beden denetim ve disiplinini daha kusursuz bir bedene kavuşma, daha uzun yaşama ve daha genç olma hayalleriyle büyülenerek yapmaktadırlar. Modernitenin temel şiarı olarak rasyonelleşme ve bireyselleşmenin bireyin kutsallıklarla olan bağıni koparmasıyla, büyü bozulan dünyanın¹ yeniden büyülenmesi² nde bireylerin maneviyat arayışlarının mekânı olarak tüketim katedralleri³, iç dekorasyonlarındaki ışıklandırma ve vitrin dizaynları ile adeta yakılmış mumlara⁴ benzemektedirler. Tüketim toplumunun modern ve postmodern söylem pratiklerinde somutlaştığı savından hareketle, gündelik yaşamda tıbbi söylemin iktidarı ve sanat eserine olarak kurgulanan yaşam tarzlarının somutlaştığı kusursuz beden arayışlarının pratik görünümüleri hazcı anlayışla ilişkilendirilmeye çalışılacaktır. Bu nedenle *kusursuzlaş(tır)ma ayinleri*⁵ olarak metaforik bir benzetme kurulmaya çalışılacaktır. Çünkü tüketim kültürünün hedonist telkinleri altında bireylerin bedene yönelik tüketimleri ve müdahaleleri, modernliğin farklı evresinin kutsallıkları bakımından ayin ve kurbanlık mekanizmaları ile ilişki görülmektedir.

II. Modern- Postmodern Arası Gidiş Gelişler: Tüketim Toplumu

Postmodern dönem, yaşam tarzları itibariyle modernliğin klasik evresinden farklılaşan, tüketim kültürünün salgın bir hastalık gibi hızla yayılarak bedenlere musallat olduğu bir dönem olarak deneyimlenmektedir. Tüketimin salgın bir hastalığa dönüşerek

¹ Max Weber akılcılaşıma süreci ile bireyin kutsal olanla kesilen bağıni dünyanın büyüünün bozulması olarak ifade eder.

² Jean Baudrillard, *simülakr, simülasyon ve hipergerçeklik* kavramlarıyla dünyanın simülasyonlar yoluyla tüketim kültürü içinde yeniden büyüü hale getirilmeye çalışıldığından söz eder. Ona göre simülasyonlar gerçekliğin ortadan kalkmasıyla gerçekleşir. Nesnel sisteminden söz eden Baudrillard nesnelere gerçek halleri ile -miş gibi hallerinin yer değiştirdiği ve bumiş gibi hallerinde ortaya çıkardığı gerçekliğin de hipergerçeklik olarak gerçekliklerini aldığını ileri sürer.

³ George Ritzer (2011), *“Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek”* kitabında *“Tüketim Katedralleri”* benzetmesiyle alışveriş merkezlerini (AVM) ifade etmiştir.

⁴ *“Mum yakmak”* deyiimi Türk Dil Kurumu deyimler sözlüğünde *“kutsal sayılan bir yere giderek adak adadığında mum yakıp koymak”* anlamında kullanılmaktadır.

⁵ Tıbbi söylemleri gündelik yaşamda etkili kulan telkinler ve yaşamın merkezinde yer alan beden son zamanlarda hızla artan estetik ve cerrahi operasyonlarla şekillendirilmesi toplumsal pratikler olarak görünüm oluşturmuştur. *“Kusursuzlaştırma ayinleri”* Metaforik bir benzetme olarak bu kullanım tüketim toplumunda sağlıklı yaşam telkinlerine ilişkilendirilen ve bir sanat eseri gibi estetikleştirilmeye çalışılan bedene yönelik müdahalelerin kavramsallaştırma denemesi olarak kullanılmıştır.

kitleleri etkisi altına aldığı günümüz toplumlarında beden, bireyleri mutlu etmenin aracı haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında modernitenin birey üzerinde gerçekleştirdiği değişim ve dönüşümler, tüketim toplumunun üzerine inşa edildiği temel dinamiklerini beslemektedir. Modernliğin farklı evresinin bireyi, dün bugün bağlamındaki gidişlerin salınımında kendini bedeni vasıtasıyla -şimdi- de inşa etmektedir. Postmodern dönem olarak günümüz koşulları, moderniteden bağımsız bir dönem olmaktan ziyade; modernitenin farklı bir boyutuna dönüşen ve bireyi dönüştüren fakat modernliğin ahlaki itkilerinden bağımsız olmayan bir süreç içerisinde harmanlamaktadır. Söz konusu teorik zemin üzerinden ilerlendiğinde modernliğin bireyi kuşatan ve kalıba sokan ahlaki itkilerinin yerini hazın ertelenemezliğine bıraktığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında haz dürtüsünün tüketimin yeniden üretilmesini ve tüketmeye meyilli bireylerin uyarıcılar¹ yoluyla sürekli olarak uyanık tutulmasını sağlamaktadır. Haz dürtüsünün tatmin edilmesinin aracı olarak beden, tüketim alışkanlıklarımızın merkezinde amaç olarak yer almasına karşın bedensel hazların tatmininin dışında bireyin bitmek bilmez haz arayışı bedenini araç olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

Modernliğin evrensel, üniter, disiplinler ahlakından farklı olarak postmodernliğin fragmenter, esnek etiği (Çabuklu, 2004: 36-37) bedeni tüketimin merkezine koyarak aynı zamanda tüketmektedir de. Bauman'a (2014: 51-53) göre, modernliğin nereye gideceği ve neler yapabileceğinin bilincinde olmasına paralel olarak yarattığı zihni, hedefinin ve hedefe ulaşmak için yapılması gerekenlerin farkındadır. Günümüz koşullarında bireyler modern zihinlerin daha esnek ve hareket alanının genişlediği bir uzamda *şimdiliğinin* tadını çıkarmaktadır. Ne geçmiş ne de geleceğin hayaletinin rahatsız edemediği hazcı birey şimdikiyi deneyimlemektedir. Pascal Bruckner (2006: 67). 'e göre modern insan için günlük yaşamın ağırlığından kurtulmanın en az iki biçimi vardır. Bunlar savaş ve eğlencedir. Eğlenmek tüketim kültüründe yoğun şekilde işlenen bir temadır. Gündelik yaşamda sorumluluklarıyla yüzleşmek zorunda kalan modern birey sorumluluklarından, haz alarak ve eğlenerek kaçmaya çabalamaktadır. Ahlaki benlik ve sorumlulukların üzerini sıkıca örten etik bulutların dağıtılmasıyla gerçekleşen postmodernliği deneyimleyen bireyler, kendi ahlaki sorumluluklarıyla yüzleşmek durumunda kalmaktadırlar (Bauman, 2014: 64-65). Postmodern dönem şimdinin başrolde olduğu bir senaryoda geçmişi bugüne taşıırken, yarını şimdilerin sıralanması olarak dizayn eder. "*Şimdi mutluluğun mekânıdır, ömür ise şimdilerin art arda gelmesinden ibarettir; hiçbir şimdi bir başka şimdiden daha önemsiz değildir her biri yaşanmayı sonuna kadar hak eder*" (Bauman, 2012: 236). Şimdiliğin farkında olan birey şimdiye sıkıca bağlanmak ve yerini sağlamlaştırmak için dünyaya *kusursuzluk* gözlüklerini takarak bakmaktadır. Şimdiye sıkıca sarılma hayatta kalma düşü ile pekiştiğinde bedene yönelik müdahalelerin dozajı da artmaktadır. Bauman'a göre (2012: 51) hayatta kalma düşü hedef olarak bedeni seçer; çünkü beden kendiliğin ölümlü yanıdır, hayatta kalmanın doğal düşmanıdır. Birey

¹ Burada *uyarıcılar*, tüketim kültürü içerisinde bireyin tüketim alışkanlıklarını kanalize etmek, sürdürmek ve yeniden üretmek için her türlü görsel, sesli ve yazılı malzemeyi içeren reklam, dergi, kitap, broşür, ilan, film, dizi... vs gibi medya ve basın yayın unsurlarını kapsayıcı bir terim olarak kullanılmıştır.

bir yandan hayatta kalmak için mücadele verirken diğer yandan kendi bedeniyle düşman olarak karşılaşır.

Özben (2012: 167) 'e göre tüm acılara ve hayal kırıklıklarına rağmen yeryüzünde mutlu olma ısrarını sürdüren modernlerin önceki nesillerden tek farkı mutluluğu ertelemeye tahammüllerinin olmamasıdır. Ertelemeye tahammülü olmayan bireyler, şimdiki zamansal olarak geçmişi ve geleceği yutacak şekilde kurgulama kudretine sahip olduklarına inananlardır. Bu inanmışlık, hazın peşinden koşan tüketim çılgınlıklarının da temel nedenidir. Söz konusu tüketim çılgınlıkları içerisinde beden en görünür ve en prestijli tüketim nesnesine dönüşebilmektedir. *“Mutluluk evrensel bir amaç olarak benimsetilmeye çalışıldığında içi boşalan bir kavrama dönüşür. Mutlu olmak için aşırı isteklerin yarışı modernleri bitmek bilmez bir işkenceye sürükleyebilmektedir”* (Bruckner, 2012: 96)¹. Bedenin bütün isteklerin tatmin edilebileceğini, beklemenin gereksiz olduğunu düşünen bireyler tüketim yoluyla *“miş gibi”* yaparak, gerçekliğin acısını hafiftebileceklerini düşünmektedirler. Ölmeyecekmiş, yaşlanmayacak, kırışmayacak, çirkinleşmeyecek, genç kalacak-mış gibilerin dünyasında beden, *estetikleşen ve tıbbileşen* gündelik yaşamın en önemli göstergesi olabilmektedir. Ertelemeye tahammülü olmayan şimdiliğin bireyi *-miş gibi yaşam biçimlerinde -miş gibi bedenler* inşa etmek için tüketim toplumunun bütün olanaklarından yararlanmaktadır.

III. -*Miş Gibi* Yaşamların Mekânı Olarak Bedenin Toplumsal İnşası

Toplumsal çözümleme aracı olarak bedenin merkezi konuma gelmesinin nedenleri arasında en önemlisi tüketim toplumunun hazcı anlayışı içinde bedenin nesneleştirilmesidir. Nesne konumuna getirilen bedenin daha güzel görünümü, sağlığı, kontrolü modern tüketim toplumunun temel hedefleri arasında yer almaya başlamıştır (Işık, 1998: 14-15). Beden, çağdaş sosyolojinin önemli bir çalışma alanıdır. Bedenin sosyolojik çalışmalarda daha fazla yer almaya başlaması değişen toplum tipi ve yaşam biçimlerine paralel olarak çağın ruhuyla yakından ilgilidir. Buradan hareketle, beden kuramının gelişimi ve sosyolojik açıdan sorunsallaştırılması çağın ruhu ve ahlaki etkileri ile şekillenen üretim toplumundan tüketim toplumuna geçişin zorunlu bilimsel etkinliği olarak tanımlanabilir.

Sanayi modernliğinin üreten bireyinden, günümüzün tüketen bireyine gündelik yaşam pratikleri sosyolojinin ilgi alanı içerisinde yer alır. Toplumsal bir proje² olarak

¹ Tüketim toplumunun inşa ettiği hazlar dünyasına Bruckner'in ifadelerinden bakılacak olursa, mutluluğun tanımı kaybolmuş ve mutluluk haz olmayan her şeyi ele geçirmekle kalmamış istila etmiştir. Mutluluk bu istila ile daha önce kendisiyle bağlantısı olmayan durum ve duyguları da yutmuştur. Sonuç olarak bireyin orantı duygusunu kaybetmesine ve memnuniyetsizliklerini kolayca trajediye çevirebilmesinin önünü açmıştır (Bruckner, 2012: 157).

² Chris Shilling (2003: 4-5), beden literatüründe temel referans kaynaklarından bir olan *“The Body and Social Theory”*, isimli kitabının beden projeleri başlığında bedenin kişisel kimliğin bir parçası olarak tanımlanması noktasında bir eğilimin ortaya çıktığından ve bu eğilimde, bedenin bir proje olarak yer aldığından söz eder. Bedenin moderniteyle bir proje olarak ortaya çıktığından söz eden

bedenin endişe veren müphemliği, beden sınırlarını tanımlama ve koruma ödevi pek çok korkuyu da beslemektedir. Bauman (2014: 168-169), modern bedenin mükemmelliğinin ölçülülük ve ılımlılık, dinginlik ve istikrar ilkesince *Rönesans tipi armoni* gibi tasarlandığı; postmodern beden pratiğinin ise, aşırılıklardan oluşan ve ortaya çıkan gerilimleri dengeleme yoluyla ayakta kalabilen *Gotik tarzı* bir inşa olduğunu ileri sürer. Tüketim toplumunda bedenin müphemliği bedene yönelik müdahalenin de önünü açan bir durumdur. Sınırları, ölçüleri ve şekli belirsizleşen beden, teknolojik gelişmeler ve biyoteknolojiler yardımı ile hiç bitmeyen, sürekli yeniden tasarlanan bir inşaatı anımsatmaktadır. Baudrillard (2012: 152-153)'ın belirttiği gibi beden çekip çevrilir, düzenlenir, sayısız toplumsal statü göstergelerinden biri olarak güdümlenir.

User (2010: 134-135) 'e göre, bedenin toplumsal olarak inşası söylemler vasıtasıyla oluşur. Bu anlamda söylem bedenin tıbbi, ahlaki, ticari bir nesne olmasını da sağlar. Bedenden bahsederken insanın doğal yönüne göndermelerde bulunur. Fakat bedene yönelik söylemler kullanılan dilin ve dile kaynaklık eden kültürün ürünüdür. Bedenin sosyo kültürel bir inşa süreci olduğundan yola çıkılırsa toplum bedeni üretmez; fakat bedenleri etkileme, biçimlendirme ya da biçimlerini bozma olanaklarına sahip olduğu için bedenin toplumsal inşa sürecinin gerçekleşmesinin zeminini oluşturur Turner, *Beden ve Toplum* çalışmasında kapitalist uygarlığın disipliner yapısının ancak bedene uygulanan pratiklerin analizi ile anlaşılabilirliğini (Turner, 1996; akt: Işık, 1998: 143-144 öne sürerken haklıdır. Gerçekten de bedenin toplumsal inşa süreci, modernliğin söylemleri ile gerçekleşmiş ve bedenler disiplin altına alınarak denetlenmiştir.

Toplumun rasyonelleşme süreci içinde çeşitli alanlar vardır. Foucault (2014: 60), rasyonelleşme süreci ile bedenin disiplin altına alındığından söz eder ve delilik, hastalık, ölüm, suç, cinsellik her biri ayrı bir deneyime gönderme yapan alanların ayrı olarak ele alınması gerektiğini belirtir. Bu alanların her birinin tanımlanma ve kategorilendirilmesi işlemlerinin beden üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Foucault, (2007: 39) iktidarın çeşitli faaliyetlerle bedeni kuşatarak bedene hâkim olabildiğinden söz eder. Ona göre jimnastik, idmanlar, kas geliştirme, çıplaklık, güzel bedenin yüceltilmesi iktidarın uyguladığı kararlı, inatçı, titiz bir çalışmadır ve bu da insanı kendi bedenini arzulamaya götürür.

Modernlik, güzel-çirkin, mutlu-mutsuz, sağlık-hastalık, normal-anormal ve ahlaklı-ahlaksız gibi ikili dikotomiler üzerinden söylemler üretir (Çabuklu, 2007: 134). Bu anlamda normal ve makbul olanının tanımın nasıl olması gerektiğinin çeşitli eylemlerle içselleştirilmesiyle bedenin denetimi sağlanmıştır. İktidarın beden üzerindeki tahakkümü normal ve anormal ayrımı üzerinden inşa edilirken makbul kabul edilmeyen bedenler toplumsal kabulün sınır ihlalleri olarak damgalanmaktadır. *Ucube* terimi modernliğin tanımlamaları içerisinde *anormal* olarak kodlanmıştır. Çabuklu' a göre (2006: 98-99)

Shilling, kitabında "*kişisel bakım rejimleri*" (*self-care regimes*)' nden söz eder. Kişisel bakım rejimlerinin bireyleri bedenin iç ve dış görüntüsünün beslenen, korunan ve izlenen bir proje konumunda olduğu noktasında ikna ettiğini ileri sürer. Ona göre kişisel bakım rejimleri, sadece hastalığın önlenmesi durumunda değil, vücudun kendimize ve başkalarına nasıl göründüğü noktasında da bize kendimizi iyi hissettirir.

ucubeliğin müphem niteliği modernliğin biçimlendirdiği gündelik hayat içindeki ikili karşıtlıkları tehdit ediyor, tekinsizlik halleri yaratıyordu. XIX yüzyıl toplumu normallikleri tanımlamak için normalliğin karşıtı olarak anormallikleri kurmuştur. Modernliğin normal özerk bedeni üzerinden tam kontrole sahip, bedensel olarak kusursuz özne modeli kendi kendini yönetemeyen kusurlu, sakat, anormal bedenlerin yaratılmasına dayanmıştır. Modernliğin anormal olarak tanımladığı fiziksel ucubeliklerin dışında, bugün postmodernliğin psikolojik ucubelikleri de (*yaşam tarzı ucubelikleri*) ağırlık kazanmıştır (Çabuklu, 2006: 105). Modernliğin fiziksel ucubeliklerini tanımlamak, kategorilere ayırmak gibi bir amacı varken postmodernliğin böyle bir amacı yoktur. Üstelik yaşam tarzı anlamındaki ucubelikler tüketim toplumu insanının hazcı yapısı ile uyumaktadır.

Postmodern dönem ahlaki sorumluluklarla yüzleşme zemini olarak sorumlulukların bireylere değil, rollere atfedildiği bir çağdır. Bu noktada, yaşamsal bir strateji olarak oyunun işlevselliği söz konusu edilebilir. Tüketim toplumunda birey, “-miş gibi” yaşamların bireyidir. Gerçek, -miş gibi oynanır, onu gerçek gerçeklikten ayıran tam bu “miş gibi” liktir. Oyunun “miş gibi” olmasının niteliği eylemi yapanın geri çekilebilme ve vazgeçebilme kabiliyetinde yatar. Kalıcı etkileri olmayan oyun, yapışıp kalmaz, yükümlülükler doğurmaz, arkasında sınırlar ve görevler bırakamaz (Bauman, 2011: 207-209). Bu açıdan oyun, modern bireyin “miş gibi” yaparak kimliklerinden sıyrıldığı, sorumluluklarından kaçmaya çalıştığı pratiklere dönüşür.

Baudrillard (2014: 14-15) 'e göre günümüz dünyasının görünümü simülakrlardan ibarettir ve artık gerçekliğin yerini alan *simülakr*¹'lar kendi *-miş gibi* gerçekliklerini oluştururlar. Baudrillard (2014: 15)'ın “*aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek, başka bir deyişle her türlü gerçek süreç yerine işlemsel ikizini koyan bir caydırma olayı*” olarak tanımladığı simülasyon sürecinde gerçek bir daha asla geri gelmeyecektir. Çünkü gerçekliğin yerine konulan simülakr gerçekliğin kendisine yani hipergerçekliğe² dönüşmüştür bile. Hipergerçeklik düşsel ve gerçek ayrımından yoksun kendini yeniden üretebilen sonsuz sayıda simülasyonun ortaya çıkardığı yapay bir gerçekliktir. Baudrillard “simüle etmek” ten söz ederken “gizlemek” fiilinden de yararlanır. Ona göre gizlemek sahip olunun bir şeye sahip değilmiş gibi davranılması durumu; simüle etmek ise, sahip olunmayan bir şeye sahipmiş gibi davranılması durumudur. Simüle etmenin -miş gibi yapmak olmadığının altını çizen Baudrillard, hasta örneğini verir. Ona göre hastaymış gibi davranan bir kişi yatağa uzanıp bizleri hasta olduğuna inandırmaya çabalayan kişidir, fakat simüle etmekte ise gerçekte hasta olmamasına rağmen kendisinde hastalığın semptomlarının görülmesidir. Yani -miş gibi yapmak ve -miş gibi

¹ *Simülakr*, bir gerçeklik olarak algılamak isteyen görünümdür. *Simüle etmek*: gerçek olmayan bir şeyi gerçekmiş gibi sunmak, göstermeye çalışmaktır. *Simülasyon* ise bir araç, bir makine, bir sistemi, bir olguya özgü işleyiş biçiminin incelenme, gösterilme ya da açıklanma amacıyla bir market ya da bir bilgisayar programı aracılığıyla yapay bir şekilde yeniden üretilmesidir (Baudrillard, 2014: 7).

² Baudrillard (2014) 'e göre hipergerçeklik gerçekliğin yerini alan “*simülakr*”ın oluşturduğu gerçekliktir.

olduğuna inanmak ve söz konusu durumun belirtilerini göstermek arasında fark vardır (Baudrillard, 2014: 16). –Mış gibi yapmaların beden in toplumsal inşa sürecindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda tıbbi ve estetik telkinlerin bedenleri –mış gibi olarak kurgulayabildiği de gözden kaçmamalıdır.

IV. Gündelik Yaşamın Tıbbileştirilmesi ve Estetikleştirilmesi

Tüketim toplumunda gündelik yaşamın çeşitli yönlerinin giderek tıbbın ilgi alanı içerisine kaydığını görmekteyiz. Bu anlamda tıbbın iktidar alanı yaygınlaştırarak, doğrudan tıbbi bir olay olmamasına rağmen beslenme, kozmetik, güzellik... vs gibi konuları da açıklanmaya çalışılması olgusuna “*tıbbileştirme (medicalization)*”¹ adı verilmektedir. Illich (2014: 35), tıbbın hayat üzerindeki etkinlik alanını genişletmesini, onun yakın bir süreye kadar doğanın yaptıklarını çoğaltmaya çalıştığı fakat şimdi ise, usla ilgili rüyalarını gerçekleştirilmeye çalıştığı savıyla destekler. Tıbbileştirme süreciyle beraber gündelik yaşamın geneline nüfuz eden tıbbi söylemler bireylerin gündelik yaşam stratejilerinde olmazsa olmazlar arasında yer almaktadır. Genel olarak ele alındığında tıbbileştirme, hayatın içerisinde yer alıp tıbbi olmayan herhangi bir şeyin tıbbi terimlerle tanımlanması sürecine işaret etmektedir. Zola² (1994: 56)’a göre gündelik yaşamın tıbbin iktidar alanına dâhil olması sağlık ve hastalık kavramlarının insan varlığının önemli bir parçası haline getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Yakın geçmişe kadar insan metabolizmasının gelişiminde tabii olaylar olarak görülen bazı durumların, sağlık-hastalık kategorileri içerisine dâhil edilmesidir söz konusu olan. Tıbbileştirmenin en fazla görüldüğü alan kadın bedenidir³. Kadın bedenine ait birçok süreç ve tabii olay tıbbi terimlerle ifade edilip hastalık kategorileri içerisinde yer almaya başlamıştır. Doğum

¹ Bu terim 1970’li yıllarda sosyal bilimler literatürüne girmiştir. Terimin anlamı “tıbbi yapmak, tıbbi etmek” olmasına rağmen zamanla daha geniş anlamda kullanılmaya başlamıştır. Kavram, tıbbın alanına girmiş herhangi bir şeyi ifade etmekten çok tıbbın yayılma alanına paralel olarak etkisi altına aldığı hayatın tıbbileştirmesine eleştirel bir bakış olarak kullanılmıştır (Sezgin, 2011: 59).

² Zola’a göre toplumun tıba ait kılınması noktasında tıbbın sessiz sedasız kaleleri fethedilerek hareket ettiği benzetmesini kullanır. Ona göre tıp ile beşeriyet arasında kurulan köprüler yardımıyla tıp, topluma ait kılınmıştır. Söz konusu köprüleri dört kategori altında toplamaktadır. 1) Tıp ile ilgili olabileceği düşünülen her nesne tıbbın ilgi alanına dâhil edilmiştir. 2) Bazı teknik prosedürler bütünüyle tıbbın tekeline terk edilmiştir. 3) Tıbbın alanına dâhil olmaya başlayan birçok konunun tabu olarak sayılmasına rağmen tıbbın önündeki tüm tabular yıkılmıştır. 4) Tıbbın ilgi alanına dâhil edilen her şeyin sağlıklı bir yaşam için gerekli olduğu görüşü benimsenip benimsetilmiştir.

³ Jean. Baudrillard’a göre, vücuda yönelik ekonomi politiğin yapılabileceği en güzel nesne kadın bedenidir (Baudrillard, 2011: 162). Tüketim kültürü içinde görselleştirilmiş beden in kadın bedeni olduğu bilinmektedir. Kadın bedeni üzerinden tüketim hazcılığının üretilmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu makale çerçevesinde beden in tüketim toplumundaki konuma daha geniş bir çerçevede bakabilmek için tüketim toplumunda beden in tüketimin hem aracı hem de amacı konumda olmasının sadece kadın bedeni üzerinden sorunsallaştırmanın daha sınırlı bir bakış açısı sunacağı düşünülmüştür.

bunlardan biri olarak örnek verilebilir. Yaşlılığa bağlı olarak vücudun çeşitli yerlerindeki değişiklikler, hamilelik, cinsiyet farklılıkları, bağımlılık durumları gibi birçok konu tıbbın ilgi alanına dâhil olması, beden de bu alan içerisinde geçmişte olduğundan daha geniş ve gidererek büyüyen bir alan işgal etmesini sağlamıştır. Zola (1994: 54-61) 'a göre tıbbın nüfuz alanının genişleyerek toplumsal yaşamın her karesinde etkinlik göstermesi durumunu; hayatın tıp ile ilgili olabileceği düşünülen her zerresinin tıbbın ilgi alanına dâhil edilmesi, tıbbın teknik prosedürleri tekeline alması, tabu sayılan alanlara girme hakkı elde etmesi ve son olarak tıbbın ilgi alanında kalan her şeyin sağlıklı bir yaşam ile ilişkilendirilmesiyle açıklamaktadır. Ona göre tıbbın nüfuz alanını genişletmesinin önemli sebeplerinden biri sağlıklı bir yaşam sürdürülmesi için hastalıkların bertaraf edilmesi gerektiğidir (Zola, 1994). Sağlık konusu bireyin yeme içme alışkanlıklarından temizlik ve hijyen konularına kadar gündelik yaşam rutinlerinde büyük alanı kapsamaktadır. Tıp, kötülüklerle (hastalık, mikrop, kir, çirkinlik, orantısızlık, kilo...vs) savaştıkça bireylerin daha sağlıklı bir yaşam sürdürme düşüncesi tıbbi alanın gündelik yaşamı yutmasına neden olmaktadır.

XX. yüzyıl, Moulin (2013: 55)' göre günlük hayatın sıradan olaylarına el atan ve olasılıkları çoğaltan, hayatın süresiyle oynayan tıbbın tarihidir. Yaşamın tıbbileştirilmesi sağlık içerikli rutinlerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. İnsanlar tarama yöntemleri, checkuplar yoluyla ailesinde hastalık geçmişi olanlar hasta olmasalar da tıbbi rutin kontrollere maruz bırakılmışlardır (Moulin, 2013: 15-18). Bedene yapılan müdahalelerin tamamının beden esteteze edilmesi yoluyla gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir. Sezgin (2011: 51)'in de ifade ettiği gibi beden "beğenin" bir parçası haline gelince sağlın korunmasına ilişkin pek çok unsur beğeni oluşturmak için tüketilebilir duruma gelir. Beğeni oluşturma düşüncesiyle bedensel estetik sağlayan pratiklerin sağlıklı ilişkilendirilmesi reklamlar¹ ve medya yoluyla daha fazla kitle tarafından sağlıklı bir yaşam için elzem olarak görülmesine neden olmakta ve bu uygulamaların daha fazla tüketilmesini sağlamaktadır. Bu uygulamaların sağlıklı ilişkilendirilmesi *kozmetiğin tıbbileştirilmesi*²'nin yanı sıra estetik operasyonların da tıbbileştirildiği görmekteyiz. Estetik bir görünüm, orantısız yüz ve vücut hatları üzerindeki operasyonlar gibi birçok estetik görünüm amaçlı cerrahi operasyonlar da tıbbileştirilen alanlar arasında yer almaktadır. Bu alandaki tıbbileştirmenin önemli bir göstergesi olarak konunun sağlıklı ilişkili yönünün vurgulanması ve estetik üstünün örtülmesinin söylemlere yansımalarıdır.

¹ Vigarello (2013: 249-251)'un belirttiği gibi 1960'lı yıllarda çoğalan dergiler, estetik ve bakım kültürünü genelleştirilmiştir. *Elle*, *Vogue* ve *Jardin* gibi dergilerin büyük bölümünde reklamlar yer alıyordu. Dergilerin sayfalarında yer alan bedene dair söylem ve göstergeler dönemin beden algısında belirgin farklar ortaya çıkarmıştır. Kişisel bakım ürünleri, beden telkin edilen güzellik ölçülerine ulaşması için bir maraton başlatmıştır.

² Deniz Sezgin'e (2011)'e göre, *tıbbileştirme* sadece sağlık konularında değil sağlıklı ilişkilendirilerek de gerçekleşmektedir. Kozmetik alanın tıbbi alan içerisine girmesi *kozmetiğin tıbbileştirilmesi* olarak ele alınabilir. Kozmetik uygulamaların sağlıklı ilişkilendirilmesi bedene yönelik estetik görünüm elde etme çabalarının, uygulamaların ve müdahalelerin sağlık ilişkisinin kurularak tıbbi olarak meşrulaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Örneğin, herhangi bir fiziksel hasara uğramasına rağmen burun estetiği yaptıran bir kişinin cerrahi operasyon sonrası gelişen diyaloglarında söylem olarak “*zaten burnumda kemik de varmış nefes almamı etkiliyormuş*” gibi ifadeler kullanması, operasyonların estetik yönünün gizlenmesi ve dikkatin nefes alma üzerinden sağlık konusuna kaydırılması çabası olarak da okunabilir.

Postmodernizmin tanımlarına bakıldığında diğer vurguların¹ yanı sıra sanat ve gündelik yaşam arasındaki sınırın yok olması hususundaki vurgulamalara dikkat çeken Featherstone (2013: 121)’un “*gündelik hayatın estetikleştirilmesi*”² kavramlaştırmasının günümüz toplumlarında bireylerin sanat alanının dışında hayatın her karesinde estetik beğeni ve görünüme verdiği önemi anlama noktasında yararlı olacağı düşünülmektedir. XX. yüzyıl bedeninin görselleştirilmesinin tarihi (Michoud, 2013: 346) olarak adlandırılırken gündelik hayatın estetikleştirilmesinin tarihi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Gündelik hayatın estetikleştirilmesinin postmodernizme özgü olmadığını ileri süren Featherstone (2013: 147) bu durumun köklerinin 19. yüzyılın ortasının büyük kentlerindeki tecrübelerde bulunabileceğini savunmuştur.³ 19. yüzyıldan farklı olarak günümüz koşullarında gündelik hayatın estetikleştirilmesi, metaların hızlı akışı, imajların ön plana çıkması ve tıbbi söylemlerin gündelik yaşamı belirleyen ve yönlendiren temel referanslar haline gelmesi gibi sacayaklarına sahiptir.

En basit anlamıyla gündelik hayatın estetikleştirilmesi sanat ve gündelik yaşam arasındaki sınırın belirsizleşmesi durumudur. Sanatla sınırlandırılmış bir estetik beğeni ve algının tersine yaşamın her alanında bu beğeni ve algının etkin kılması sürecidir. Nitekim bu durum yaşam alanları, beğeniler, ihtiyaçlar gibi birçok alanda görünürlük kazanmaya başlamıştır. Bu görünürlüğün belirginleşmesinde gerçekliğin yerini hızla imajların aldığı tüketim kültürü de etkilidir. Gündelik hayatın estetikleştirilmesi üç anlamda gerçekleşmektedir. Birincisi “*sanatsal alt kültürlerde ortaya çıkan daday, avangard ve gerçeküstü hareketleri ele alarak bunlardaki sanat ve gündelik hayat arasındaki sınırı yok etme çabaları*”dır. İkincisi “*hayatı bir sanat eserine dönüştürme projesi*”, ve üçüncüsü de “*çağdaş toplumlarda gündelik hayatın dokusunu dolduran göstergelerin ve imajların hızlı akışı*”dır (Featherstone: 2013: 123-125). Gündelik hayatın ve yaşam tarzlarının “estetikleştirilmesi” tüketim kültürünün yeni kahramanı⁴

¹ Mike Featherstone (2013, 121) “*Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*” isimli kitabında, postmodernizm tanımlarında vurgulanan diğer unsurlar olarak yüksek sanat ve popüler kültür arasındaki ayrımın çökmesi ve üslup alanında genel olarak bir keyfiliğinin baş göstermesi ve son olarak kodların ölümcül harmanlanmasından söz etmektedir.

² Featherstone (2013: 122), bu noktada Baudrillard’ın çalışmalarında gerçekliğin imajlara dönüşmesinin ve gündelik yaşamın estetikleştirilmesinin vurgulandığından söz etmektedir.

³ Featherstone (2013: 147), Baudelaire, Benjamin ve Simmel’in metinlerinden yola çıkarak gündelik hayatın estetikleştirilmesinin moderniteyle ortaya çıkan bir durum olduğunu ifade eder.

⁴ “Tüketim kültürünün yeni kahramanları bir hayat tarzı üzerinde düşünmeksizin gelenek ya da alışkanlık yoluyla benimsemekten ziyade, hayat tarzını bir hayat projesi haline getirir; bir hayat tarzı çerçevesinde bir araya getirdikleri ürünlerin, giysilerin, pratiklerin, tecrübelerin, görünüşlerin ve bedensel özelliklerin tikelliğinde kendi bireyselliklerini ve üslup anlayışlarını teşhir ederler. Tüketim kültürü içerisinde modern bireyin sadece elbiseleriyle değil, bir beğeniden yoksun olup olmadığını gösterecek şekilde, evi, mobilyaları, dekorasyonu, otomobili ve diğer faaliyetleriyle de

olarak bireyin gündelik yaşamdaki en önemli sunum aracı olan bedeni üzerinde benzer kaygıları taşımasına yol açmaktadır. Bu nedenle de bedenin bir sanat eseri gibi şekillendirilerek, üzerine yönlendirilen her bakışta estetik beğeni talep edilen bir göstergeye dönüşmesi estetikleştirmeden bağımsız bir olgu olarak görülmemektedir. XX. yüzyılın son yıllarında estetik değerler toplumsal hayatın merkezinde yer almaya ve ahlaki değerleri de kapsamaya başlamıştır. Buna göre iyinin kabul edilip tasdiklenebilmesi için şeklen güzelleşmesi gerekmektedir (Michaud, 2013: 352). Postmodern toplumda modernitenin kusursuzlaşma itkisi ile ilerlerken etraflarına yerleştirdikleri her nesneden estetik görünüş ve düzen talep eden modernler, pek tabii bedenlerinin de estetikleştirme furyasından geri kalmaması için tüketmekte ve tükenmektedirler.

V. Kusursuzlaş(tır)ma Ayinleri ve Beden

Bedene müdahale anlamında cerrahi estetik operasyonların tarihi çok yeni değildir. Modern anlamda cerrahinin gelişimi Rönesans dönemi ile başlamaktadır. XIX. yüzyıl bedeninin “dışının” bedeninin tinsel “içi” üzerinde egemenlik kurduğu bir kültür olmaktan uzaktır. Prüten ahlak dışsal güzelliğin, insanın tinsel güzelliği ile iyi karakter özelliklerini yansıttığını savunur. Bireyin mutluluğunu ön plana çıkararak Aydınlanma düşüncesinde bireyin kendini yeniden oluşturma ve yaratma çabası meşru bir edim olarak görülür. XIX. yüzyıl estetik cerrahları ameliyatla bireylerin güzelleşebileceğine ve bu şekilde çirkinliğin bireyleri mutsuz etmesinin engellenebileceğine inanır. Modern düşüncenin sanattaki estetik yansıması tıbbi alanda da karşılığını bulmuş ve estetik cerrahlar tıpkı bir sanatçı gibi cerrahi müdahaleler yapmışlardır (Çabuklu, 2007: 132-134). Gelişen biyoteknolojiler bedene olan müdahalenin dozajı ve şeklinin değişmesini sağlamıştır. Bedene etki eden biyoteknoloji ürünler gıda maddeleri ve vücut bakımında kullanılan malzemeler, tıpta kullanılan ilaçlar, ikame maddeleri, doku ve organ ikameleri ve son olarak da gen teknolojisi, üreme teknolojileri vb. gibi tıbbi yenilikler olarak sıralanabilir (User, 2012: 140). Biyoteknolojik ve tıbbi gelişmeler modern bireye bedenin şekillendirilmesi, cinsiyetin değiştirilmesi gibi birçok tabunun yıkılması için fırsatlar sunar. Bu imkân ve araçlar farklı kimliklere bürünmenin, modernliğin sınırlandırılan, kategorilere ayıran bütüncül ahlaki itkisiyle oluşan bedenden sıyrılıp kimlik, cinsiyet, bedenlerin müphemleştiği bir yaşamın kapılarını açar. Tüketim toplumunun bireyi kendini sürekli olarak bedeni aracılığıyla kurgulamaya çalışırken tüketim kültürünün tüm olanaklarını ve biyoteknolojik gelişmeleri kullanmaktan da çekinmemektedir.

konuştuğunun bilincine varması sağlanır” (Featherstone, 2013: 154-155). Ona göre hayat tarzının bireyselleştirilmesi ve üsluplaştırılması sadece gençler ve zenginler arasında yaygın olan bir şey değildir. “Tüketim kültürünün yaygınlığı yaşamız ya da sınıfsal kökenimiz ne olursa olsun hepimizin kendimizi geliştirme ve ifade etme olanağına sahip olduğumuzu gösterir. Bu dünya, ilişkileri ve tecrübelerinde yeninin ve en son modanın peşinde koşan, maceradan hoşlanan ve hayatın tüm olanaklarını araştırmak için riske giren, yaşayacağı tek bir hayat olduğunun ve bu hayattan zevk almak, yaşantılamak ve dışavurmak için çok gayret etmesi gerektiğinin bilincinde olan erkek ve kadınların dünyasıdır” (Featherstone, 2013: 154-155).

Biyoteknolojik gelişmeler ve bedene yönelik müdahalelerin bireyler tarafından medya ve yayın organları vasıtasıyla duyulmakta ya da çevrede, ailede hatta kendi bedenleri yoluyla deneyimlenmektedir. Müdahalenin şekli, boyutu ve kapsamı farklı, riski az ya da çok olmakla beraber gündelik yaşam içinde bedenlerimizin sunumu ile bu kadar yakından ilgilenen bir alanın toplumsal hayatın merkezinde yer aldığı bir çağa tanık olunmamıştır. Michaud (2013: 350)'e göre organ nakli, cinsiyet değiştirme, üremeye müdahale, doping kullanımı, genetik oynama, klonlama, plastik cerrahi ve estetik ameliyatlara gibi işlemler insanlığın daha ileriye götürülmesi mi yoksa gayri insani bir müdahalenin mi olduğu konusunda tartışmalara neden olmaktadır. Ona göre bütün bunlar şekil bozukluğu kıstasları olmayan mükemmeliyet anlayışının bir göstergesi dönüşmesi durumudur.

Tüketim toplumunun mükemmeliyet anlayışının kusursuzlaş(tır)ma ayinleri olarak kavramlaştırılmaya çalışılması, yeniden büyülenmeye ihtiyacı olan dünyamızın “*yapay kutsallıklar*” (Özben, 2015) üretme çabasından bağımsız olarak anlaşılabilir. Modernliğin farklı evresinde birey, büyüdü bozulan dünyanın yeniden büyülenmesinde yitirdiği kutsallık kaynağını yeryüzü cennetinde ve en önemli varlığı olarak kendi bedeni üzerinde aramaktadır. Bu anlamda dünyevileşme kusursuzlaş(tır)ma ayinlerinde önemli bir kavramdır. Gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve estetikleştirilmesi çağın koşulları altında verili kültürün kusursuzlaşma telkinleri ile (Özben, 2015) yol alan bireylerin kesişim alanında yer almaktadır. Gündelik yaşamının bu iki telkin alanında ortak payda olarak beden, postmodern bireyin kurbanı olmaktadır. İnanmışlıkların adağı olarak kurban edilen beden, daha kusursuz, genç, dinç, zayıf gibi telkin edilen ölçülerde olmak için çaba harcamaktadır.

Taburoğlu (2008)'e göre dünyevilik, modernliğin yüzlerinden hatta kurucu kavramlarından biridir. Dünyevilik, başka dünyalarla, şimdi ve burada olmayanla, sonsuzlukla ve kutsallıklarla bir uzlaş, bağlantı biçimi olarak kutsal olmayandır. Ona göre kutsallıkların ve dünyeviliğin sınırları belirsizdir ve istisnai mekânlarda birbirine karışarak “ara biçimler” ortaya çıkarırlar. Hem kutsal hem dünyevi varlıklar olarak ara biçimler tüketim toplumunda bedenin kutsallaşması bakımından önemli olduğunu düşülmektedir. Modern bireylerin maneviyat yaratma pratikleri içinde sürekli bozulup ve yeniden kurulan “ara biçimler” (Taburoğlu, 2008: 11-13) bedenin, tıbbın ve biyoteknolojik gelişmelerin sonucunda adeta yapboza dönmesine benzemektedir. Ara biçimler bir madalyonun iki yüzü gibi kutsallık ve dünyeviliği bünyesinde barındırır. Tüketim toplumunda bireyler modernliğin farklı evresi olarak şimdi ve burada ahlaki itkisiyle hareket eder. Modernliğin farklı evresinin bireyi bedeninin sonsuzluğa aç yanı ile bugünde kalmak isterken kendi bedeninin dünyevi yanı ile savaşmaktadır. Bu amaçla da bedenin kalıcılığını sağlamak ve bedeni kusursuzlaştırmak için elinden geleni yapmaktadır. Tüketim toplumunda beden bir yanıyla kutsallıkları diğer yanı ile dünyeviliğin alanı olarak şimdiliği simgelemektedir. Modernlik öncesi geleneksel toplumlarda dinin etkisi kutsallıkların dinle ilişkilendirilmesini sağlamaktaydı. Modernite ile birlikte birçok alanda olduğu gibi kutsallıkların dinle olan bağı kopmuştur. Kopuş sürecinde kutsallıklara ulaşmanın bir yolu olarak kurbanlık mekanizmaları dönüşmüştür. Kurbanlık mekanizmalarındaki bu dönüşümün nedeni *hayati vermenin*

değil *hayatın kendisinin* kutsal sayıldığı bir dönemin başlamasıydı (Tuğrul, 2010: 17-19). Kurucu mitlerin birçoğunda yer aldığı gibi düzenin başlangıcı bir cinayet şiddet olayına dayanmaktadır (Tuğrul, 2010: 25). Bedene yönelik cerrahi müdahalelerin birçoğu acı veren ve kan akıtmayı içeren müdahalelerdir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak daha acısız estetik ameliyatlar kansız ve aynı gün ayağa kalkabileceğiniz müdahaleler estetik operasyonlara olan arz talep ilişkisini sağlamak için kullanılan söylem arasında yer almaktadır. Modernliğin farklı evresinin insanı sonsuzluğu ve şimdiliği bedeninde barındıran müphemliği ile baş etmenin yolunu daha kusursuz daha güzel bir beden elde ederek savuşturmakta bulmuştur. Bedenin biyoteknolojik gelişmelere paralel olarak tüketim toplumunun kışkırtma ve ayartmaları cevap vermesi tıbbi telkinlerin rutinleştirdiği yaşam biçimleri ile sağlanmaktadır. Sağlıklı yaşam telkinleri, ulaşılması zor beden ölçülerinin idealleştirilmesi ve uygulanması imkânsız diyetlerin kulaktan kula iletilmesiyle tüketim toplumunda hastalık değil kilo, orantısız vücut hatları, bölgesel yağlanmalar, beden ölçüleri, tipleştirilen ünlülerin ve bedene bürünen oyuncakların¹ vücut oranları gibi unsurların gündelik yaşamın rutinleri arasında yer aldığı görülmektedir.

Toplum değerli gördüğünü kurban vererek kendini yeniden üretmektedir (Tuğrul, 2010: 32). Bireyin toplumsal yaşamında maddi gerçekliğinin göstergesi olarak beden, bireysel kutsallığı temsil etmektedir. Tüketim toplumunda bireyin bedeninden başka kurban edebileceği daha “kutsal” bir şeyi yoktur. İnsan bedeninin ölümlüğü karşısında her yeni biyoteknolojik gelişme, kozmetik bakım ve cerrahi, estetik müdahaleler, modernliğin farklı evresinin insanın “şimdiliğine” vurgu yapmakta ve bedenin ölümlü yanına inat yeni kusursuzlaşma yöntemleri üretmektedir.

Hayat ve ölümün kutsallık içermesinden dolayı kurban verme törenlerini anımsatan postmodern dönemin kutsallıkları öldürmeyi değil, tersine yaşatmayı, daha güzeli ve kusursuzu yakalamayı arzulamaktadır. Çünkü modernlik sonrasında hayatı vermenin değil hayatın kendisi kutsallaşmıştır (Tuğrul, 2010) görülmektedir.

Modernliğin farklı evresinde yaşlılık da korkulu bir rüya haline gelmiştir. Yaşlılığın gündelik hayatın kâbusu haline gelmesi deyim yerindeyse bir hayalet gibi ortalarda dolaşması yaşlılığa ölüme yaklaşmak anlamının atfedilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda yaşlılık, ölümle insan arasında olan belli belirsiz zamanı anlıklaştırmaktadır. Yaşlılığı önlemek ölümü ötelemek olarak görüldüğünde yaşamsal bir strateji olarak bedene müdahale ve bedeni şimdide en kusursuz haliyle tutabilmenin önemi artmaktadır. Sağır (2014: 309-310) 'ın da belirttiği gibi bedenin kusursuzlaştırılması ve güzelleştirilmesi ölümün bedensel zamanını vurgulayan yaşlılık evresine karşı gard almaktır. Ölümsüzlük arayışının önemli bir göstergesi “kusursuz” olmayı istemektir ki,

¹ Bedene bürünen oyuncaklar ifadesinden kastedilen son dönemlerde geçirdikleri estetik ameliyatlara Barbie bebeğine benzemeye çalışan, geçirdikleri ameliyatlar sonucunda tabiri yerindeyse yaşayan oyuncaklara dönüşen insanlara atıf yapılmıştır.

ölüm bu kusursuzluğa yönelik en yıkıcı tehdittir¹. Tüketim toplumunda insanın sahip olduğu kusurlu bedeni kusursuz oldukları varsayılan diğer bedenlerden ayırt edebilmek ve bu bedenlere ulaşmak için imkân ve tüketim kısırtmalarının olduğunu söylenebilir. Ölüm, bekleme yapmadan (Özben, 2012), şimdi ve burayı deneyimleyen bireyin tıbbi gelişmelere rağmen zorunlu olarak durması ve kusurluluğu tatması gereken bir duraktır. Postmodern bireyler bu zorunlu durağa uğramadan hedonizmin aracında hiç durmadan yola devam etmek için yaşamsal stratejiler üretmektedirler.

Postmodern çağın müphemlikleri içinde kişiliğini bulmaya ve kimlik açmazlarından kurtulmaya çalışan modernler anılarda kalan, özgür ve mutlu olduklarını hissettikleri nostaljilere kaçar ve hayatın ciddiyetinden, acılarından uzaklaşmanın yolunu ararlar. Baudrillard (2014: 21) nostaljinin asıl anlamını gerçeğin gerçekliğini yitirdiği gün kazandığını söyler. Bu anlamda nostaljilerin ortaya çıkışı gerçeğin yerini alan simülakrların yarattığı hipergerçeklikler çağına denk gelmektedir. Denilebilir ki nostalji kaybolan gerçeğin acısını dindirmenin bir aracı haline gelmiştir. Yaşamsal bir strateji olarak nostalji, eskiyi yaşatmanın şimdinin içinde ebedi bir mekan olarak geçmiş var edebilmenin imkanını sunmaktadır. Modernliğin farklı evresinde birey nostaljilerle ayakta durmaktadır. Özben (2010: 17)'e göre "*modernliğin düşünümsel evresinde nostalji, riskli yaşam koşulları ile mücadelenin ve şimdiki dizayn etmenin bir yoludur*"². Daha uzun yaşama daha çok yaşama arzusu ile çırpınan postmodern bireyler gençliğin kusursuzluğu ve güzelliğinde kalmak istemektedir. Bu anlamda bireyin sembolik olarak kusursuz, güzel zamanlarının mekânı ve simgesi olarak beden, geçmişinden getirdiği ve geleceğin müphemliği karşısında sığınabileceği liman olarak nostaljilerde yaşatılmaktadır. Küresel riskler ve hastalık korkuları bedene yönelik ticari kaygıların da beslenmesini sağlamaktadır. Nitekim bunu kuş gribi, domuz gribi vb. gibi medyada sıkça yer alan hastalık haberlerinin de etkisiyle hastalık önleyici, ölümü öteleyen öncü kuvvetlerin süratle piyasaya nasıl sürüldüğünü de görebiliyoruz. Hijyenik mendiller, sabunlar, jeller ağız maskeleri ve anti bakteriyel temizlik ürünleri gibi birçok ürün hastalık korkusunun şavuşturucuları olarak tüketilmiştir.

Ayinlerin gerçekleştirildiği alanlar kutsal mekânlardır. Modernliğin farklı evresinin kutsallık mekânları ölüme, yaşlılığa karşı mücadelenin mekânı olarak estetik cerrahi ve müdahalelerin yapıldığı hastaneler, klinikler veya kozmetik bakım, botoks liposakşın gibi hizmetlerin de verildiği güzellik merkezleri ve kuaförler gibi bedenin yenilenmesi ve direnmesi için güç kazandığı mekânlardır. Kusursuz(laş)tırma ayinlerin yapıldığı müdahale merkezlerinin yeniden büyülenen dünyamızda kurban verme ayinlerinin mekânsal tezahürleri olarak simgesel önem taşıdığı söylenebilir. Hindistan'ın Ganj nehrinde yıkandığında mistik bir mekânla irtibata geçtiğine inanan Hindu (akt: Cox,

¹ "Modernitenin içindeki doğal ayırıştırma mekanizmalarıyla zayıf bedenler hastalığa yenilir, "güçlü" bedenler ise yaşlanmaya veya bütün tehdit edici hastalıklara meydan okumaya devam ederek hayatta kalmayı başarır (Sağır, 2014: 309-310).

² "Modern insanın bedeni üzerindeki tasavvuru, bir açıdan özlem duyduğu yaşamından geriye kalan somut/elle tutulabilir tek nesneye, varlığa yönelik tutkusundan beslenen beden, varlığımızın somut nostaljik uzantısı geçmişten geleceğe taşıyabilinen ve şimdinin ikame ve geleceğin güvenli bir tasarımına dönük arzuların üzerinde test edildiği önemli bir araçtır" (Özben, 2010: 24).

2004: 134) misali günümüz estetik ameliyatları ve kozmetik ürün uygulamaları sonrası daha güzel ve kusursuz bir bedene kavuştuğunu düşünen bireyler, şimdide kalmanın hazzını yaşamaktadırlar. Eliade (1976)'a göre ayinlerin, inanan topluluğunu ilk yaratılıştan şimdiye taşıdığını ifade eder (akt: Cox, 2004: 136). Bu anlamda bedensel yenilenme, güzelleşme ve kusursuzlaş(tır)ma, bir bakıma doğumun tazeliğinin yeniliğinin şimdiye taşınmasını sağlar. Yenilenme, yeniden ve daha kusursuz olarak hayata gözünü açma, ölümü ertelemeyi simgeler.

Medyada yer alan tıbbi içerikli bedene yönelik söylemler de kış aylarında alınan kilolar, sağlıksız beslenme biçimleri ile oluşan selülitler gibi bedene ilişkin olan fakat tıbbın hastalık kategorisine sokmaya çalıştığı fiziki durumları adeta *ığrençlik* olarak gösterilmektedir. “*Yaratılan vücut idealine ilgiyi korumanın en önemli mekanizması bu idealin şişmanlık ve ete yönelik bir tiksinti üzerine inşa edilmesidir. Bu inşa sürecinden sonra vücuda yönelik nefret patolojik bir hal almaktadır* (İnceoğlu ve Kar, 2010: 75) Şişmanlık, fazlalıklar, orantısız görünen organların tiksinti ve nefretin hedefi haline getirilmesi tıbbileşen gündelik yaşamın göstergeleridir. Kristeva’ a göre ığrenç, kirlilik ya da hastalık değil, bir kimliği, bir sistemi, bir düzeni rahatsız edendir. ığrenç, sınırlara, konumlara ve kurallara saygı göstermeyen bir şeydir (2014: 16) Bedenin idealleştirilen ölçülerini ve kusursuz sınırlarını ihlal eden kilolu, selülitli ve orantısız beden, estetik cerrahiye başvuran bireylerin kendi bedenlerine yönelik tiksinti ve nefretini beslemektedir. İdealleştirilen ölçüler idealin dışını tiksinti veren ve nefret edilen, bir an önce kurtulması atılması gereken bir şey olarak görmeyi beraberinde getirmektedir. Söz konusu bedensel görüntü hastalık muamelesi görmekte ve tedavi edilmesi için şifahan reçeteler sunulmaktadır. Cox (2004)'a göre bazı ayinler yılın belli zamanlarda gerçekleştirilir. Önerilen reçeteler ayın farklı halleri ya da mevsime göre değişen tarifleriyle yaz ve kış detoks uygulamaları, cilt için kullanılan yağlar gibi belli dönemlerde vuku bulan kusursuzlaştırma uygulamaları, belli dönemlerde gerçekleşen ayinler gibi bedenin kutsallığını hatırlatmaktadırlar.

Belirli bir yaştan sonra ölümün yaşlılık dönemi ile ilişkilendirilmesi nedeniyle daha fazla ibadete yönelen inananlar gibi yaşlılık belirtisi olarak algılan, vücutta meydana gelen herhangi bir fiziksel değişim, estetiğe başvurma nedenlerin biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı ayinler doğum, ergenlik çağı, evlenme ve ölüm gibi hayat döngüleriyle (Cox, 2004: 131) ilgilidir. Bu anlamda kriz yönelimli ayinsel bir uygulama olarak estetik müdahaleler yaşlılığın belirtisinde, uygulamaların geçmişte olduğundan çok daha az maliyette ulaşılabilir olması nedeniyle daha fazla insanın bu uygulamalardan faydalanmak istemesini de beraberinde getirmiştir.

Hayatla uyuşan mitlerin ayinler vasıtasıyla inananı dönüştürme gücünü taşıdıkları savından (Cox, 2004: 138) yola çıkıldığında tüketim kültüründe idealleştirilen beden ölçüleri ve bedensel müdahalelerin de mitleştirildiğinden söz edilebilir. Mitleştirilmiş bir bedeni temsil eden Barbie, postmodern hiyeragrafilerin tezahürü olarak kusursuzlaştırılmış bir fiziğe sahip olarak bedene bürünmüş bir oyuncak bebektir. Ulaşılması imkânsız beden ölçülerine sahip olmasına rağmen Barbie ameliyatlarıyla kimi kadınların fiziksel olarak Barbie'nin bedene büründüğünü de görülmektedir. Bu

süreçte gerçekliği olmayan bir oyuncak olarak Barbie, ete kemiğe bürünmüş bir simülakr olarak ortaya çıkmaktadır. Beden ölçüleri ile bildik fikirleri altüst eden, son dönemlerde estetik ameliyatlara onlarca kadının benzemeye çalıştığı bu oyuncak, modernliğin klasik evresinden farklı olarak bireyin bedenleşme serüvenini anlatan sosyolojik bir olgudur. Tıbbın verdiği imkânlarla hayalini kurdukları bedene sahip olduğunu düşündükleri Barbie'ye benzemeye çalışan Alodia Gosiengfiao, Venus Palermo, Dakota Rose, Wang Jiayun, Huan Mei onlarca estetik ameliyat yaptırmışlardır (Another 10 Crazy Plastic Surgeries to Impersonate Someone Else, www.oddee.com). Bu insanlar tüketilerek kutsallaşan bedenin mitleştirilen simgesi olarak Barbie örneğinde olduğu gibi idealize edilen beden ölçülerine ulaşmak için çok fazla acıya katlanmak onlarca ameliyat geçirmek zorunda kalmışlardır. Kusursuz beden olarak idealleştirilen ölçülere ulaşmak için bedenini kurban eden bu insanların ameliyatlardan sonrasında elde ettikleri kusursuza yakın beden ölçüleri, şöhrete ve üne sahip olmalarını sağlamıştır. Kusursuzlaş(tır)ma furçasında diğer insanlar tarafından imrenilen fizikleri ile yaşayan oyuncak bebeklere dönüşen bu insanlar tıbbın ve biyoteknolojik gelişmelerin yardımı ile adeta "kutsallaşmış" ve imkânsız olan vücut ölçülerine ulaşmışlardır. Modernliğin orantılı düzenlenmiş beden imajı yerini, vücudun parçaları arasındaki orantısız durumunun telkin edilen ölçüler çerçevesinde idealleştirildiği ve bununda sağlıkla ilişkilendirilerek meşrulaştırılmasıyla postmodern beden imajına bırakmıştır. Barbie bebeğine benzemek¹ için estetik ve cerrahi müdahalelerle şekillendirilip, kozmetik uygulamalarla benzerliği en yüksek oranlara taşımak isteyen insanların biçimlendirildiği ölçüde müphemleşen bedenleri birer simülakr olarak gerçek bedenin yerini almakta ve hipergerçeklik olarak sunulmaktadır. Barbie'nin yanılısama gerçekliğe dönüşmesi bir oyuncak olarak ete kemiğe bürünerek simülasyonlar oluşturabilmesinden ileri gelmektedir.

VI. Sonuç

Modernlik, gündelik yaşam içerisinde bireyin tercihlerini, yaşam biçimini ve nasıl olması gerektiğini derinden etkileyen ve değiştiren bir süreç olarak önemini korumaktadır. Günümüz tüketim toplumunda telkin edilen beden ölçülerine ulaşmaya çalışan bireyler biyoteknolojiler ve estetik cerrahi yardımıyla, yüz ifadelerinin benzeştiği, bedenlerin sıradanlaştığı kusursuzlaş(tır)ma ritüelleri ile bedenin "gösterge mezarlığına" (Baudrillard, 2011) dönüştüğü bir uzamı deneyimlemektedir. "Beslenme alışkanlıkları, genetik ve kültürel özellikleri birbirinden farklı" (Sezgin, 2015: 70) bireyler aynı beden standartları altında idealize edilen estetik bir görünüme kavuşmak umuduyla kimlik edinmek adına giderek kimliksizleştirilmektedir. Featherstone (2013)'un da belirttiği gibi günümüz koşullarında bireyler kendilerine verilen bilgilerle arzulanan görünüme kavuşabileceklerini düşünmektedirler. Bu anlamda modernliğin

¹Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* isimli kitabında gösterge mezarlığına dönüşen vücuttan bahsederken kadınların fetişist olmalarının ardında kendi kendilerini oyuncak bebeğe dönüştürmelerinin olduğunu ileri sürer. Ona göre kadın, bir oyuncak bebeğe dönüştüğünde hem kendi kendinin hem de ötekının fetiş haline gelmektedir (Baudrillard, 2011: 195).

farklı evresi “bekleme yapma!” dan (Özben, 2012) devam etmeyi ve yapabilmek için elinde kudretin olduğuna inanmışların dünyasıdır. Bir bakımdan postmodern çağ, modernliğin temel şiarları üzerinden yükselen yapabilmeye muktedir olduğununa ikna olmuşların çağıdır. İnanmışların ve ikna olmuşların bedeni olarak postmodern beden bireylerin yapıp etmelerinin deneyimleme alanı olarak üzerinde sürekli işlem yapılan bir “şantiye alanına” (Kızılcıkelik, 2003) dönüşmekte ve kurban edilmektedir.

Aynı beden ölçüleri, aynı değişmez yüz ifadeleri ile kimliksizleşen bedenlerin paylaştığı ortak payda verili bilgi ve teknolojik imkânlarla yapabilir olduklarına inanmış olmalarıdır. Modernliğin farklı evresi olarak postmodern dönemde beden kutsallıkla bağı bir anlamda kesilirken beden sağlık, perhiz, diyet, spor, estetik ve cerrahi operasyonlar, biyoteknolojik uygulamalar ve kozmetik gibi alanlarla bağı tıbbileştirilmiş ve estetikleştirilmiş bir yaşam ve bu yaşamın şiddetle önerdiği yaşam biçimleri ile ilişkilendirilerek sağlanmaya çalışılmaktadır. Günümüzde tıbbın davranışlara yön vererek günlük hayatı peşi sıra gelen buyruklarla kuşatmaktadır. Burada akla şu soru gelebilir. Tıbbın gündelik yaşamı telkinlerle yönlendirmesi, modernliğin klasik evresinin disipline edici kurumlarından farkı nedir? Burada ki fark, tıbbileştirmenin bireyleri birer tıp uzmanı gibi kurgulayıp, kendi bedenleri üzerindeki denetim kurmalarını sağlaması ve bunu da sağlık için gerekli olduğuna inanarak yapmasıdır. Kurumsal değil bireysel disiplin hapishanesine dönüştürülen bir bedenden söz edilebilir.

Modernliğin farklı evresi olarak günümüz koşullarında metalaştırılmış güzellik algısı, gündelik bir yaşam stratejisi olarak sağlık arayışı ile ilişkilendirilerek ticarileşen ve güzellik sağlayacağı düşünülen her türlü bakım, ürün ve hizmetin toplumun her kesiminden insana hitap eden, her kesimin ulaşabileceği ve satın kullanabileceği üretimlerin yapılmasıyla ilişki bir olgudur. Bu açıdan bakıldığında, modernliğin farklı evresinin bireyinin, bedene yönelik her müdahalesi, sağlıklı bir yaşam, ölümsüzlük, güzellik, estetik arayışı gibi birçok unsuru içinde barındıran; tüm bunların aksinin de iradesiz bir beden, irrasyonel davranış biçimi olarak yorumlandığı ve bu şekilde de meşrulaştırıldığı bir yaşam tarzı olarak arzı endam etmektedir. Tıbbileştirilen gündelik hayat, yaşamın her anının sağlıklı bir yaşam estetik bir beden elde etmek için süratle değerlendirilmesi gereken postmodern dönemde beden; sağlıklı, estetik ve fit görünme arayışı ile şekillendirilmektedir. Bedenin kusursuzlaş(tır)ma ayinlere hazırlanması, tıbbi alana ilişkilendirilerek dayatılmakta ve tüketim toplumun haz arayışını ve daha fazla tüketimi yeniden üretmektedir. Bedene yönelik tüketimin yeniden üretiminde reklamların işlevseldir. Sigara kullanımından sağlıklı bir beden için beslenme reçetelerine, hastalıklardan korunmak ve direnç geliştirmek için vitamin kullanımlarına reklamlarında tüketicilere mutlu olmanın sırları fısıldanırken, bunun ancak telkin edilen yaşam tarzlarını kullanan ve yaşayan bireylerin gerçekleştirebileceği bir hayal olarak işlenmektedir. Bu hayal hiçbir zaman kavuşulamayacak olan bir dünyayı değil, önerilen yaşam reçetelerini uygulayan toplumsal tabakanın her kesiminden bireyi deneyimleyebileceği bir dünyayı temsil etmektedir. Bu dünyanın anahtarı da idealize edilen beden ve ona ilişkin yaşam biçimlerinde saklıdır. Bu anlamda tüketim toplumunda mutluluğun anahtarı estetik bedensel görünüm ve tüketim odaklı bir yaşam tarzları

stratejilerinde üretilmektedir. Bütün bunlara ilaveten ölümün ötelenmesi anlamında yaşlılığa olan olumsuz bakışın, kırıksıklıkların bir hayalet gibi aramızda dolanmasına karşı açılan kozmetik ve estetik cerrahi savaşın da postmodern dönemde söz konusu yaşam tarzlarına ilişitirildiği söylenebilir. Yaşamsal stratejiler olarak bu çabaların tümünü kusursuz bir bedene arayışı olarak ortak amaca sahiptir. Kusursuzlaş(tır)ma ayinleri olarak kavramsallaştırmaya çalıştığımız bu olgu, bedene yönelik irrasyonel yaşam biçimleri olarak kategorilendirilen, bireyin iradesizliği olarak kodlanan bedensel görümlerin sağlıklı yaşam ve estetik görünümün elde ederek bertaraf edilebileceği inancını beslerken bedene de kaybettiği kutsallığını kusursuzlaştırma ayinlerin “kurbanı” olarak yeniden kazandırmaktadır.

Kaynaklar

- Baudrillard, J. (2011). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2012). *Tüketim Toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2014). *Simülakrlar ve Simülasyon*. Ankara: Doğu- Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern Etik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2014). *Parçalanmış Hayat*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bruckner, P. (2006). *Masumiyetin Ayartıcılığı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bruckner, P. (2012). *Ömür Boyu Esenlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cox, L. J. (2004). *Kutsal İfade Etmek*. İstanbul: İz yayıncılık.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Çabuklu, Y. (2006). *Bedenin Farklı Halleri*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Çabuklu, Y. (2007). *Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Featherstone, M. (2013). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2007). *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Illich, I. (2014). *Sağlığın Gaspi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- İnceoğlu Y. Kar. A. (2010). “Yeni Güzellik İkonları: İnsan Bedeninin Özgürlüğü Mü, Mahkûmiyeti Mi?” İnceoğlu Y. Kar. A. (Ed). *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karacalar, A. (2011). *Estetik Cerrahi ve Kül Kedisi Masalı*. İstanbul: GOA Yayınları.

- Kızılçelik, S. (2003). “Küreselleşme, Beden ve Şizofreni”, C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 25 (4), 89-94.
- Kristeva, J. (2014). *Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Michaud, Y. (2013). “Görselleştirme, Beden ve Görsel Sanatlar”. Corbin, A. Courtine ve diğerleri (Ed). *G. Bedenin Tarihi III, Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Moulin, A. M. (2013). “Tıbbın Karşısında Beden”. Corbin, A. Courtine ve diğerleri (Ed). *G. Bedenin Tarihi III, Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özben, M. (2010). “Risk Toplumunda Nostaljinin Kaçınılmazlığı: Güvenli Bir Yaşam Arayışı ve Nostalji”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Yıl: 7 Sayı: 25-26, 16-26.
- Özben, M. (2012). “Yüzer- Gezer Kimlikler: Turistler ve Aylaklar”. Hüseyin Köse (Ed). *Flanör*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özben, M. (2015). *Yapay Kutsallıklar- Postmodern Dönemde Kutsallıkların Ölümcül Sıçrayışı*. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Ritzer, G.(2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Sağır, A. (2014). *Ölüm Sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Sezgin, D. (2011). *Tıbbileştirilen Yaşam, Bireyselleştirilen Sağlık*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sezgin, D. (2015). “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Sağlık ve Tıbbileştirme” Duygu Alptekin (Ed). *Hasta Toplum*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Shilling, C. (2003). *The Body and Social Theory*. London: Sage Publications.
- Taburoğlu, Ö. (2008). *Dünyevi ve Kutsal: Modernlerin Maneviyat Arayışları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tuğrul, S. (2010). *Ebedi Kutsal Ezeli Kurban: Çok Tanrılıktan Tek Tanrılığa Kutsal ve Kurbanlık Mekanizmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- User. İ. (2010). “Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni”. Yasemin İnceoğlu ve. Altan Kar (Ed). *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Vigarello, G. (2013). *Güzelliğin Tarihi: Rönesans'tan Günümüze Beden ve Güzelleşme Sanatı*. Ankara: Dost Yayınları.
- Zola, I. K. (1994). “Sağlık ve Köreltici Tıp”. Ivan Illich ve Diğerleri (Ed). *Profesyoneller İktidarı*. İstanbul: Pınar Yayınları.